

לא תתגודדו בריבוי מניינים

שאלה

ב. ברי"ף וברא"ש וכן בתוס' חד מקמאי [על הדף], במאירי, ובנ"י ועוד פסקו כרבא וקבעו שאם בעיר אחת יש בי"ד אחד היינו סמכות הלכתית אחת, ולא שני בתי דין (כגון אשכנזים וספרדים וכד') על כל העיר לנהוג אותה הלכה ולא להתפלג ולנהוג בצורה שונה אלו מאלו.

ובריא"ז [הר"ד בש"ג] הוסיף: "גם בזמן הזה יש ברוב מקומות מחלוקת בין החכמים ובין הגאונים, אסור להם לבני העיר לחלק ולנהוג במנהג פשוט קצתן כאחד וקצתן כאחד אלא יעמדו על המניין ויעשו כולם עפ"י הרוב".
ג. הרמב"ם הכניס את איסור לא תתגודדו בתוך דיני עבודה זרה [פי"ב הי"ד] וכתב: "ובכלל אזהרה זה שלא יהיו שני בתי דינין בעיר אחת זה נוהג כמנהג זה וזה נוהג כמנהג אחר, שדבר זה גורם למחלוקות גדולות שנאמר לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות". משמע מדבריו שפסק כאביי, ותמוה הרי אביי ורבא הלכה כרבא (חוי) מי"ע"ל ק"ט. תרץ הכס"מ: "ושמא י"ל דלא אמרו הלכה כרבא אלא היכא דפליגי אליבא דנפשייהו ולא היכא דפליגי אליבא דמ"ד עיין שם".

עוד כתב הכס"מ: "וה"ר דוד כהן בתשובה נדחק בפירוש לשון רבינו שר"ל שכשיש בעיר חילוק מנהגים שחלק מהם נוהגים מנהג זה וחלק מהם נוהגים מנהג אחר שבזה הדבר נעשים שני בתי דינים, אבל אינם שני בתי דינים ממש בכל דבר ובכל ענין, ואפשר שלזה דקדק בלשונו ולא כתב ששני בתי דינין בעיר אחת לא יהיו נוהגים זה שלא כמנהג זה אלא כתב שלא יהיו שני בתי דינין בעיר אחת,

בקהילתנו ישנם שני מניינים לתפילת שחרית, האחד מניין ותיקין שזמנו משתנה לפי הזריחה, והשני מניין קבוע לשעה שש ורבע כל ימות השנה (בימות החורף הוא מאחר את התפילה כדי שלא להתפלל עמידה לפני הנץ). בחורף, יוצא שכשלושה חודשים מתפללים שני המניינים באותו זמן בחדרים סמוכים.

ההצדקה לשמירת שני המניינים היא, שישנם מבני המניין השני שהפרת הקביעות תפגע בהשתתפותם בתפילה בציבור, בשאר השנה, בגלל ביטולו ואיחודו עם מניין ותיקין.
האם יש בכך משום לא תתגודדו?

תשובה

א. ביבמות נ"ד ע"ב נחלקו אביי ורבא באיזה מקרה עוברים על לא תתגודדו: "אמר אביי: ...כגון שתי בתי דינין בעיר אחת הללו מורים כדברי ב"ש והללו מורים כדברי כדברי ב"ה, אבל שתי בתי דינים בשתי עיירות לית לן בה... אלא אמר רבא כי אמרינן לא תתגודדו כגון ב"ד בעיר אחת פלג מורינן כדברי ב"ש ופלג כדברי ב"ה. אבל שתי בתי דינין בעיר אחת לית לן בה".

מחלוקתם היא האם בעיר אחת מותר לקיים שני בתי דינין המנהיגים את קהילתם מנהג שונה זמ"ז. לפי אביי עוברים בכך על לא תתגודדו, ולפי רבא אין עוברים בכך. אבל בעיר שיש בה בי"ד אחד הן לאביי והן לרבא אין לנהוג שני מנהגים מחולפים זמ"ז.

חבל נחלתו

היתר בשתייהן". והאריך בסוגיא המג"א [ס"ק ו'] ומסקנתו שלא תתגודדו חל על מנהג. ורק אם נתקבצו בעיר אחת משני מקומות ולכל אחד מנהג שונה וכל אחד מסכים שהחלק השני מחוייב במנהגו ינהגו אותם המחוייבים [כגון תענית כ' בסיון לבני פולין]. אבל בדבר שאלו אוסרים ואלו מתירים (כגון אכילת חלב אצל בני ריינוס) חייבים לעמוד למניין ולנהוג מנהג אחד.

האריך בבירור שאלה זו בפאת השלחן (סי' ג' בי"ש ס"ק ל"א על מנהגי התפילה השונים של האשכנזים והספרדים בירושלים) ותרץ את הרמב"ם עפ"י הירושלמי, ומדבריו ג"כ עולה שבמנהגים יש לא תתגודדו. וכן כתב החת"ס [ח"ו סי' פ"ו] שהמג"א [תצ"ג ו'] הסיק שהסכמת הרי"ף ותוספות והרא"ש שגם במנהג שייך לא תתגודדו, וכופים את המיעוט לנהוג כרוב. ועי' עוד בשד"ח [שם], ובתשובת בן המנ"ח שבסוף מצ' תס"ז (הוצאת מכון ירושלים).

העולה מן הבירור שהתחלקות הציבור באותו זמן ובאותו מקום לשני מניינים, ללא סיבה הלכתית יש בה איסור לא תתגודדו, ואין לנהוג כן. (ואפילו יצירת שני מניינים לשני אבלים בי"צ וכד' נראה לי שאסורה).

ה. ונלענ"ד שבדברים שבפרהסיא כשהציבור נחלק באותו מקום ובאותה שעה ובלא סיבה הלכתית המחשיבה זאת לשני בתי דינים בעיר אחת עוברים עוד יותר באיסור לא תתגודדו, וכאילו כל חלק מהציבור בונה במה לעצמו, ובמקום "ברוב עם הדרת מלך" – מלכו של עולם, כ"א מכבד את עצמו ומנהגו יותר מאשר את בוראו. ומזכיר במקצת דברי ירבעם שבדה חג מלבו ואסר על עשרת השבטים לעלות

פירוש שכמה שנוהגים שני מנהגים הם שני בתי דינים. ואפשר נמי שנפל טעות בספרים והגירסא הנכונה היא שלא יהיו כשני בתי דינים והספרים חסרו הכ"ף עכ"ל (הר"ד כהן)". ד. השאלה המתבקשת היא על מה חל האיסור (י"א מן התורה וי"א מדרבנן וקרא אסמכתא – שד"ח ד' עמ' 59 ואילך) האם דוקא בדינים או אף במנהגים, והאם המדובר אף על דברים שבצינעא או על דברים שבפרהסיא.

דן בשאלה השד"ח [שם עמ' 60] והביא מדברי מוהר"ם גלאנטי שמדברי רש"י והרשב"א [בתשובה שהובאה בתמים דעים סי' ק"ע] עולה שדוקא בדברי הלכה קיים לא תתגודדו אבל במנהג של דבר הרשות יכולים לנהוג כמה מנהגים. וכ"כ המאירי [יבמות י"ד ע"א ד"ה זו שאמרה]: "אבל כל שהם שני כתי בתי דינים אנ"פ שהן בעיר אחת ובית דין אחד נוהג לפסוק כשיטה זו ובית דין האחר נוהג לפסוק כשיטה זו אין כאן אגודות אגודות שאי אפשר לעולם שיסכימו כולם על דעת אחת, וכל שכן בדברים התלויים במנהג שאין קפידא אם הללו נוהגים כך והללו נוהגים כך".

אולם השד"ח הביא שמלשון הרמב"ם בהלכותיו בספר המצוות ובתשובותיו משמע שלא לנהוג שום מנהגים חלוקים. וז"ל בתשובה [הובאה בתמים דעים סי' ק"ע]: "אבל אסור להם מעניין אחר משום לא תעשו אגודות, אלא כך חייבים כל בית ישראל להיות כל עדה וקהל מיראל אגודה אחת ולא תהיה ביניהם מחלוקת בשום דבר בעולם".

וכתב הרמ"א [או"ח סי' תצ"ג ס"ג]: "ולא ינהגו בעיר אחת מקצת מנהג זה ומקצת מנהג זה משום לא תתגודדו וכ"ש שאין לנהוג

חבל נחלתו

עם מניין ותיקין. ורק אם נוצר הפרש זמנים יותר גדול, וממילא הבאים יותר מאוחר לא מצטרפים למניין הראשון, יקבעו מניין שני. ולא לה שאי הקביעות מפריעה להם מאד, ראוי להסביר, שעד שהם חשים לפרטיותם ולעולמם הפרטי יחוו לכובוד המקום ולכובוד הציבור, ויעבירו על מידותיהם ויתפללו עם הציבור כולו. ושומע תפילות ישראל ישמע תפילותיהם עם כל ישראל. (ועי' עוד באהלה של תורה ח"ב סי' א').

(לא דנתי כאן על אותם שמשתתפים במניין עם אלה שמפריעה להם הקביעות, משום "וכי אומרים לו לאדם חטוא כדי שיזכה חברך" שהרי אף אלה שיזכו עוברים בלא תתגודדו וא"כ אין להם כאן זכות).

לרגל, וכל זאת כדי שלא יגיעו שני המלכים (יהודה וישראל) לבהמ"ק בו-זמנית ויראו כולם שרחבעם שהוא מבית דוד יושב בעזרה בעוד שהוא ממלכי ישראל ואסורה לו הישיבה בעזרה. וע"כ אע"פ שנמשח ע"י נביא ומגדולי חכמי ישראל, חטא והחטיא את ישראל בע"ז, ל"ע. ואף אנו אע"פ שב"ה איננו מתלמידיו, יש לנו לחוש למחלוקות ולטינת הלב, ולכך שהתלמידים הבאים אחרינו יבואו ויקבעו הלכה שכך ראוי לנהוג, ולהתפלג על לא דבר, ויגידו שהלא התירו פרושים את הדבר.

וע"כ מן הראוי לתקן, לענ"ד, שכל זמן שהפרשי הזמנים בין המניינים הם כעשר דקות יקדים המניין השני את זמנו, ויתפלל

סימן ב

הסבת בית מדרש לעזרת נשים

האם הדבר מותר?

שאלה

תשובה

א. צריך לדון האם ניתן להוריד בית מדרש או בית כנסת מקדושתו לעזרת נשים. בתלמוד בבלי [מגילה כ"ו ע"א]: "בית הכנסת לוקחין תיבה, אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: לא שנו אלא בית הכנסת של כפרים, אבל בית הכנסת של כרכין, כיון דמעלמא אתו ליה — לא מצו מזבני

בבית הכנסת, באחד הישובים, עזרת נשים היא בקומה שניה, וקשה לנשים להעלות אליה עגלות תינוקות, ולהשיג ממנה על פעוטות המשחקים מחוץ לבית הכנסת. הוצע, לשם סיוע לנשים, להפוך חדר הסמוך לבית כנסת המשמש כבית מדרש וכבית כנסת לתפילת שחרית (יש בו ספרית ספרי קודש וארון קודש ובימה) לעזרת נשים.

1. הערת הרה"ג יעקב אריאל רב העיר רמת-גן: י"שר כוחך על בקורתך את התופעה של התגודדות לאגודות אגודות במניינים נפרדים שלא לצורך. ואכן התופעה שכל מי שסבור שיש לו "חייב" עליו לפרוש מן הציבור ע"מ לקיים מנין פרטי, לעילוי נשמת קרוביו כביכול, היא תופעה גלוית שכאן בא"י יש לעוקרה מן השורש. יש להניח שנשמות הקרובים בעולם האמת סובלות מהתופעה שבשמן ולשמן פורשים מן הציבור לצורך מניינים נפרדים. שם בעולם הרוח שבו הנשמות צרוות בצרור חיים אחד, מן הסתם אין דעתן נוחה מתופעה זו. מי שרוצה לכבד את נשמות קרוביו כראוי להן שירבה בקידוש ה' של ברוב עם הדרת מלך, גם אם לא יעבור בעצמו לפני התיבה.